

Міністерство освіти і науки України
Харківська національна академія міського господарства

С.В.Сніжко

Програма та робоча програма

навчальної дисципліни

"МЕНЕДЖМЕНТ В ЕНЕРГЕТИЦІ"

(для студентів 4 курсу денної форми навчання освітньо-кваліфікаційного рівня
бакалавр, напрямів підготовки 0502 – "Менеджмент",
спеціальності 6.050200 "Менеджмент організацій",
спеціалізація "Менеджмент організацій паливно-енергетичного
комплексу")

Харків – ХНАМГ - 2009

Програма та робоча програма навчальної дисципліни "Менеджмент в енергетиці" (для студентів 4 курсу денної форми навчання освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр, напрямів підготовки 0502 – "Менеджмент", спеціальності 6.050200 "Менеджмент організацій", спеціалізація "Менеджмент організацій паливно-енергетичного комплексу") / Укл. : Сніжко С.В – Харків: ХНАМГ, 2009.- 28с.

Укладач: С.В. Сніжко

Рецензент: проф., к.е.н. Кайлюк Є.М.

Рекомендовано кафедрою менеджменту і маркетингу в міському господарстві, протокол № 14 від "26" червня 2009 р.

Зміст

стор.

Вступ.....	4
1. Програма навчальної дисципліни.....	5
1.1. Мета, предмет та місце дисципліни.....	5
1.2. Інформаційний обсяг (зміст) дисципліни.....	7
1.3. Освітньо-кваліфікаційні вимоги.....	10
1.4. Рекомендована основна навчальна література.....	12
1.5. Анотація дисципліни.....	13
2. Робоча програма навчальної дисципліни.....	15
2.1. Розподіл обсягу навчальної роботи студента за спеціальностями та видами навчальної роботи.....	15
2.2. Зміст дисципліни.....	16
2.2.1. Розподіл часу за модулями і змістовними модулями.....	19
2.2.2. План лекційного курсу.....	19
2.2.3. План практичних (семінарських) занять.....	20
2.2.4. План лабораторних робіт.....	21
2.2.5. Індивідуальне завдання (ІНДЗ)	21
2.3. Самостійна робота студентів.....	21
2.4. Засоби контролю та структура залікового кредиту.....	22
2.5. Інформаційно-методичне забезпечення.....	26

Вступ

Розвиток ринкових відносин і інституціональні перетворення в енергетичному комплексі ведуть до появи нових областей, привабливих для підприємницької діяльності, нових видів бізнесу.

Паливно-енергетична проблема, вважаючи її особливу важливість та певну складність, вивчається та висвітлюється багатьма технічними та економічними науками. Різні науковці, галузеві фахівці, практики та посадовці в своїх роботах, виступах та дискусіях вживають присутні цій проблемі поняття, терміни та визначення. Не змінюючи суті понять, трактування окремих визначень може значно відрізнятися одне від одного.

Узагальнюючи різні трактування наведені у науковій літературі, нормативних та публічних документах можна навести наступні основні поняття та визначення, які найчастіше вживаються при розгляді паливно-енергетичної проблеми :

ЕНЕРГІЯ [ЭНЕРГИЯ] (від грец. *energeia* - діяльність) загальна міра всіх форм і видів руху і взаємодії матерії.

ЕНЕРГЕТИКА [ЭНЕРГЕТИКА] (від грец. *energeios* - діючий, діяльний).

По-перше – наука, предметом досліджень якої є розміщення та використання природних енергетичних ресурсів.

По-друге – галузь народного господарства, що вивчає, видобуває природні енергетичні ресурси з метою забезпечення народного господарства і населення необхідними видами енергії.

Останнє визначення хоча й найчастіше вживається у науковій та публіцистичній літературі слід вважати найбільш спірним та неоднозначним. На наш погляд **енергетика** – поняття більш змістовне та ємкіше. Для розуміння цього твердження слід уважно розглянути й інші фундаментальні визначення.

Для розуміння причинних зв'язків та логіки побудови широкого визначення **енергетики** слід взяти до уваги наступну побудову.

Забезпечення економіки та соціальної сфери країни основними видами кінцевих енергоносіїв (електричною та тепловою енергією, природним газом, моторними та котельно-пічними видами палива), а також сировинними ресурсами для потреб хімічної, нафто- та вуглехімічної, металургійної промисловості (коксівним вугіллям, продуктами нафто- та газопереробки) є складною міжгалузевою проблемою, розв'язання якої покладено на окремий сектор народного господарства – паливно-енергетичний комплекс України.

Паливно-енергетичний комплекс (ПЕК) – сукупність галузей народного господарства (суспільного виробництва), що забезпечують країну паливом і електроенергією.

З огляду на конструкцію побудови та існування – **Паливно-енергетичний комплекс України (ПЕК)** – це технологічно складна, територіально розгалужена система з видобування, виробництва та транспортування паливно-енергетичних ресурсів, що поєднує потужну електроенергетичну галузь, систему теплопостачання, вугільну, ядерну, газову, нафтову та нафтопереробну промисловості.

З огляду на організаційну структуру управління за видами діяльності -

Паливно-енергетичний комплекс України – це сектор народного господарства країни, до якого входять суб'єкти господарювання, діяльність яких пов'язана з розвідуванням, видобутком, переробкою, виробництвом, зберіганням, транспортуванням, передачею, розподілом, торгівлею, збутом та реалізацією енергетичних продуктів (кінцевих енергоносіїв) – палива, електричної і теплової енергії.

Тому володіння основами менеджменту та його методологією вкрай потрібно багатьом фахівцям. Працівники підприємств енергетичного бізнесу постійно, кожного дня повинні приймати адекватні та ефективні управлінські рішення. Помилки при їх прийнятті погрожують не тільки фінансовими втратами акціонерів і колективів енергопідприємств, але й колосальними народногосподарськими збитками, з огляду на значення енергетики як інфраструктурної галузі. Значення менеджменту в енергетиці особливо зростає в умовах ринкової та змішаної економіки. Ці знання вкрай потрібні не тільки економістам та менеджерам, а й широким колам фахівців – керівникам підприємств, фірм і організацій, службовцям державних, муніципальних та місцевих установ.

Програма навчальної дисципліни "Менеджмент в енергетиці" розроблена на основі:

ГСВОУ МОНУ "Освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра напряму підготовки 0502 – "Менеджмент", 2001 р.

ГСВОУ МОНУ "Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра напряму підготовки 0502 – "Менеджмент", 2001 р.

СВО ХНАМГ Навчальний план підготовки бакалавра за спеціальністю 6.050200 "Менеджмент організацій", спеціалізація "МОПЕК".

Програма навчальної дисципліни "Менеджмент в енергетиці" ухвалена кафедрою "Менеджменту і маркетингу в міському господарстві" протокол № 14 від "26" червня 2009 р. та Вченою радою факультету Менеджменту протокол № ____ від " ____ " _____ 2009 р.

1. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.1. Мета, предмет та місце дисципліни

Метою вивчення дисципліни "Менеджмент в енергетиці" є:

- 1) формування знань щодо становлення й розвитку бізнесу в базових галузях паливно-енергетичного комплексу у всьому різноманітті технічних, економічних і організаційних аспектів;
- 2) підготовка фахівця, який володітиме певною методичною базою, що дозволить йому уникнути серйозних помилок при прийнятті рішень, знизити ризики й підвищити ймовірність ділового успіху.

Предметом вивчення дисципліни "Менеджмент в енергетиці" є форми організації енергетичного бізнесу та окремі бізнес-функції підприємств енергетичного бізнесу.

Основними завданнями, що будуть вирішені у процесі викладання дисципліни, є теоретична та практична підготовка бакалавра з наступних питань:

- вивчення принципів організації ведення бізнесу в паливно-енергетичному комплексі;
- засвоєння основних методик та прийомів управління діяльністю підприємств енергетичного бізнесу;
- використання цих методик в розрахунках та при вирішенні практичних задач з управління підприємством.

Предметом вивчення дисципліни "Менеджмент в енергетиці" є форми організації енергетичного бізнесу та окремі бізнес-функції таких підприємств.

Навчальна дисципліна "Менеджмент в енергетиці" належить до циклу дисциплін за вибором ХНАМГ за напрямом 0502 – "Менеджмент" із спеціальності 6.050200 "Менеджмент організацій", спеціалізація "Менеджмент організацій паливно-енергетичного комплексу".

Таблиця 1.1. - Місце дисципліни в структурно-логічній схемі
підготовки бакалавра

Перелік дисциплін, на які безпосередньо спирається вивчення даної дисципліни	Перелік дисциплін, вивчення яких безпосередньо спирається на дану дисципліну
1. Електричні системи та мережі	1. Дипломне проектування
2. Менеджмент організацій	
3. Фінансово-економічний аналіз підприємств ПЕК	
4. Ціноутворення	
5. Інвестиційний менеджмент	
6. Теорія систем і системний аналіз	

1.2. Інформаційний обсяг (зміст) дисципліни (відповідно до стандартів ОПП)

Модуль 1. Менеджмент в енергетиці 2,0/72)

Змістові модулі (ЗМ):

ЗМ 1.1. СУТНІСТЬ ЕНЕРГЕТИЧНОГО БІЗНЕСУ (1,0/36)

**Тема 1. Структура та проблеми паливно-енергетичного комплексу
України**

Зміст головної економічної проблеми та шляхи її розв'язання. Місце і значення паливно-енергетичного комплексу в її вирішенні. Основні поняття та визначення. Ресурси суспільного виробництва. Енергетичні ресурси та їх використання. Галузі паливно-енергетичного комплексу. Класифікація енергетичних потужностей. Електроенергетична галузь (Електроенергетика). Теплова (традиційна) енергетика. Атомна енергетика. Система теплопостачання. Гідроенергетика. Електричні мережі. Вугільна галузь. Нафтогазова галузь.

**Тема 2. Загальна характеристика паливно-енергетичного комплексу
України**

Сучасний стан і проблеми паливно-енергетичного комплексу України. Паливно-енергетичний комплекс України в умовах базових природних

обмежень. Позиції паливно-енергетичного комплексу України на міжнародних енергетичних ринках. Інвестиційна привабливість паливно-енергетичного комплексу України в сучасних умовах. Державне управління та регулювання паливно-енергетичним комплексом. Правове та законодавче забезпечення діяльності паливно-енергетичного комплексу України.

Тема 3. Сутність, поняття та особливості енергетичного бізнесу

Логіка та специфіка енергетичного бізнесу. Визначення та основні види енергетичного бізнесу. Основні суб'єкти енергетичного бізнесу. Тенденції розвитку енергетичного бізнесу. Соціальна відповідальність енергетичного бізнесу. Критерії інвестиційної привабливості енергетичного бізнесу. Суспільні функції підприємств енергетичного бізнесу. Вплив технології на економіку підприємств енергетичного бізнесу. Режимні та паливні обмеження підприємств енергетичного бізнесу. Специфіка споживання продукції енергетичного бізнесу.

Тема 4. Ринкові відносини та особливості ціноутворення у паливно-енергетичному комплексі України

Особливості енергетичних ринків. Попит на продукцію паливно-енергетичного комплексу. Функціонування ринків в електроенергетиці. Оптовий ринок електричної енергії України. Балансуючий ринок. Функціонування ринків у вугільній промисловості. Оптовий ринок вугільної продукції України. Функціонування ринків у нафтогазовій галузі. Суб'єкти регулювання цін та тарифів на продукцію ПЕК. Принципи ціноутворення на продукцію підприємств енергетичного бізнесу. Механізм формування ціни на вугільну продукцію. Механізм формування тарифів і цін в електроенергетиці. Механізм формування тарифів і цін в нафтогазовій галузі.

ЗМ 1.2. БІЗНЕС-ФУНКЦІЇ МЕНЕДЖМЕНТУ В ЕНЕРГЕТИЦІ (1,0/36)

Тема 5. Особливості менеджменту підприємств енергетичного бізнесу

Визначення та основні функції менеджменту. Місія підприємств енергетичного бізнесу. Концепція управління. Бачення перспективи розвитку. Бізнес-концепція підприємств енергетичного бізнесу. Корпоративні цілі.

Стратегії менеджменту. Політика менеджменту. Система показників ефективності. Баланс інтересів як умова росту ефективності підприємств енергетичного бізнесу. Галузеві особливості формування ефективності діяльності.

Тема 6. Система планування діяльності та економічні відносини на підприємствах енергетичного бізнесу

Система планів. Інтегроване планування енергетичних ресурсів. Баланс виробництва електроенергії, палива та витрат підприємств енергетичного бізнесу. Суб'єкти регулювання виробництва та споживання паливно-енергетичних ресурсів. Процес і форми планування. Система бюджетування. Платіжний бюджет та бюджет доходів і витрат. Контроль виконання завдань. Проблеми мотивації персоналу. Організація оплати праці. Формування доходів у структурних підрозділах. Система економічних норм і нормативів. Господарський механізм на підприємствах енергетичного бізнесу.

Тема 7. Організаційні структури управління підприємств енергетичного бізнесу

Поняття організаційної структури управління. Інтегровані структури. Типи організаційних структур управління. Характеристики організаційних структур. Тенденції розвитку організаційних структур управління. Функції та основні елементи управління персоналом. Вимоги до персоналу підприємств енергетичного бізнесу. Основні напрямки роботи з персоналом. Організація кадрової роботи.

Тема 8. Інформаційні технології підприємств енергетичного бізнесу

Поняття інформаційної системи підприємств енергетичного бізнесу. Завдання інформаційних систем. Інформаційні ресурси. Управління інформаційними ресурсами. Проблеми економічної та інформаційної безпеки підприємств енергетичного бізнесу. Інформаційне забезпечення менеджменту підприємств енергетичного бізнесу.

1.3. Освітньо-кваліфікаційні вимоги

(відповідно до галузевих стандартів ОКХ і засобів діагностики (ЗД):
виробничі функції, типові завдання діяльності і вміння
(за рівнями сформованості), якими повинні оволодіти студенти
внаслідок вивчення даної дисципліни)

Таблиця 1.2. - Освітньо-кваліфікаційні вимоги до підготовки бакалаврів

Вміння (за рівнями сформованості) та знання	Типові завдання діяльності, в яких використовують вміння і знання	Виробничі і соціальні функції, до яких відносяться типові задачі діяльності
1	2	3
<p>Бакалавр повинен оволодіти знаннями щодо:</p> <ul style="list-style-type: none"> - цілісного уявлення про процеси і явища, що відбуваються в суспільстві й бізнесі, а також про тенденції розвитку української й світової економік; - розуміння законів функціонування організацій, вміння аналізувати й здійснювати основні функції менеджменту; - теоретичних основ системи сучасних методів та прийомів менеджменту для організації практичної діяльності на підприємствах, у фірмах, організаціях та установах; - проведення досліджень зовнішнього й внутрішнього середовища підприємства. 	<p>Наукові дослідження у відповідних галузях</p>	<p>Науково-дослідна робота</p>
<p>Бакалавр повинен вміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> - виявляти проблеми економічного характеру при аналізі конкретні ситуації, пропонувати способи їх рішення й оцінювати очікувані результати; - систематизувати й узагальнювати інформацію; - використовувати систему статистичних методів, систем моделей і систем статистичних показників в аналізі економічних, соціальних та інших процесів (включаючи економіко-статистичний аналіз фінансово-господарської діяльності); - використовувати інформаційні технології для рішення економічних завдань на підприємстві; - організовувати виробничі процеси на підприємстві галузі; - розробляти організаційно-управлінські структури підприємства; - здійснювати аналіз навколишнього середовища й результатів діяльності підприємства. 	<p>Соціально-виробнича</p>	<p>Управлінська, організаційна</p>

Продовження таблиці 1.2

1	2	3
<p>Бакалавр повинен вивчити:</p> <ul style="list-style-type: none"> - основні категорії економічної науки й соціології, сутність соціально-економічних явищ, методи аналізу економічних і соціальних процесів; - теоретичні основи й закономірності функціонування ринкової економіки, включаючи перехідні процеси; - законодавчі й нормативні правові акти, які регламентують виробничо-господарську, фінансово-економічну діяльність підприємств; - принципи прийняття й реалізації економічних і управлінських рішень; - вітчизняний і закордонний досвід в області управління й раціональної організації економічної діяльності підприємств в умовах ринкової економіки; - методи вивчення ринкової кон'юнктури; - основи технології виробництва в галузі й на підприємстві; - організацію виробництва в галузі й на підприємстві, профіль, спеціалізацію й особливості структури підприємства. 	Соціально-виробнича	Управлінська, організаційна
<p>Бакалавр повинен володіти:</p> <ul style="list-style-type: none"> - працювати з основними джерелами статистичної інформації; - практичними навичками менеджера (здійснення комунікацій, прийняття управлінських рішень, управління конфліктами й стресами й ін.); - методами інструментального аналізу, необхідними для виконання професійних функцій; - комп'ютерними методами збору, зберігання й обробки інформації, які застосовуються в сфері менеджменту; - спеціальною економічною термінологією й лексикою спеціальності; - навичками самостійного оволодіння новими знаннями, з використанням сучасних освітніх технологій; - навичками професійної аргументації при розборі стандартних ситуацій у сфері майбутньої діяльності; - методами визначення економічної ефективності впровадження нової техніки й технології, заходів щодо підвищення конкурентоспроможності продукції, удосконалення організації й управління; - здатністю до управлінської діяльності в організаціях всіх форм власності на посадах, що відносять до середнього штабного або лінійного менеджменту. 	Соціально-виробнича	Управлінська, організаційна

1.4. Рекомендована основна навчальна література

1. Кодекс України "Про надра" від 27.07.1994 № 132/94-ВР, остання редакція від 19.06.2009 на підставі 1392-17.
2. Гірничий закон України від 06.10.1999 № 1127-XIV, остання редакція від 16.09.2008 на підставі 345-17.
3. Закон України "Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку" від 08.02.1995 № 39/95-ВР, остання редакція від 19.06.2009 на підставі 1393-17.
4. Закон України "Про електроенергетику", від 16.10.1997 № 575/97-ВР, в редакції Закону від 25.04.2009 на підставі 1164-17.
5. Закон України "Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу" від 23.06.2005 № 2711-IV, остання редакція від 26.12.2008 на підставі 670-17.
6. Закон України "Про нафту і газ" від 12.07.2001 № 2665-III, остання редакція від 04.06.2008 на підставі 309-17.
7. Закон України "Про природні монополії" від 20.04.2000 № 1682-III, остання редакція від 30.06.2009 на підставі 1072-17.
8. Закон України "Про теплопостачання" від 02.06.2005 № 2633-IV, редакція від 02.06.2005.
9. Гительман Л.Д. Преобразующий менеджмент: Учебное пособие. – М.: Дело, 1999. – 496 с.
10. Гительман Л.Д., Ратников Б.Е. Энергетический бизнес. Учебник. 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Дело, 2008. - 416 с.
11. Гительман Л.Д., Ратников Б.Е. Эффективная энергокомпания: Экономика. Менеджмент. Реформирование. – М.: ЗАО „Олимп - бизнес”, 2002. – 545 с.
12. Маляренко В.А., Лисак Л.В. Енергетика, довкілля, енергозбереження. /Під заг. ред. В.А. Маляренка, Х.: Рубікон, 2004. – 368 с.
13. Паливно-енергетичний комплекс України на порозі третього тисячоліття / Під

заг. ред. А.К. Шидловського, М.П. Ковалка – К: Українські енциклопедичні знання. – 2001. – 400 с.

14. Энергетический менеджмент / А.В. Праховник, А.И. Соловей, В.В. Прокопенко и др. – К.: ІЕЕ НТУ „КПІ”, 2001. – 472 с.

1.5. Анотація дисципліни

Анотація програми навчальної дисципліни

МЕНЕДЖМЕНТ В ЕНЕРГЕТИЦІ

Мета: Метою вивчення дисципліни "Менеджмент в енергетиці" є формування знань щодо становлення й розвитку бізнесу в базових галузях паливно-енергетичного комплексу, принципів організації ведення такого бізнесу, основних методик та прийомів управління діяльністю підприємств енергетичного бізнесу.

Предмет: Предметом вивчення дисципліни "Менеджмент в енергетиці" є форми організації енергетичного бізнесу та окремі бізнес-функції таких підприємств.

Зміст: Атомна енергетика. Базові природні обмеження. Баланс інтересів. Бачення перспективи. Бізнес-концепція. Бюджетування. Види енергетичного бізнесу. Вугільна галузь. Галузеві особливості. Гідроенергетика. Головна економічна проблема. Державне управління і регулювання. Економічні нормативи. Електричні мережі. Електроенергетика. Енергія. Енергетичні ринки. Енергетичний бізнес. Енергоносії. Енергопостачання. Законодавче забезпечення. Інвестиційна привабливість. Інформаційне забезпечення менеджменту. Контроль виконання рішень. Корпоративні цілі. Механізм формування цін та тарифів. Мотивація персоналу. Нафтогазова галузь. Організаційні структури управління. Організація оплати праці. Паливно-енергетичний баланс. Паливно-енергетичний комплекс. Паливо. Переробна промисловість. Політика менеджменту. Система планів. Система теплопостачання. Соціальна відповідальність. Стратегії менеджменту. Сутність

менеджменту. Теплоэнергетика. Техніко-економічні особливості. Управління інформаційними ресурсами. Управління персоналом. Функції управління.

Аннотация программы учебной дисциплины

МЕНЕДЖМЕНТ В ЭНЕРГЕТИКЕ

Цель: Целью изучения дисциплины "Менеджмент в энергетике" является формирования знаний о становлении и развитии бизнеса в базовых отраслях топливно-энергетического комплекса, принципов организации ведения такого бизнеса, основных методик и приёмов управления деятельностью предприятий энергетического бизнеса.

Предмет: Предметом изучения дисциплины "Менеджмент в энергетике" являются формы организации энергетического бизнеса и отдельные бизнес-функции таких предприятий.

Содержание: Атомная энергетика. Базовые природные ограничения. Баланс интересов. Бизнес-Концепция. Бюджетирование. Видение перспективы. Виды энергетического бизнеса. Гидроэнергетика. Главная экономическая проблема. Государственное управление и регулирование. Законодательное обеспечение. Инвестиционная привлекательность. Информационное обеспечение менеджмента. Контроль исполнения решений. Корпоративные цели. Механизм формирования цен и тарифов. Мотивация персонала. Нефтегазовая отрасль. Организационные структуры управления. Организация оплаты труда. Отраслевые особенности. Перерабатывающая промышленность. Политика менеджмента. Система планов. Система теплоснабжения. Социальная ответственность. Стратегии менеджмента. Сущность менеджмента. Теплоэнергетика. Техничко-экономические особенности. Топливо-энергетический баланс. Топливо-энергетический комплекс. Топливо. Угольная отрасль. Управление информационными ресурсами. Управление персоналом. Функции управления. Экономические нормативы. Электрические сети. Электроэнергетика. Энергия. Энергетические рынки. Энергетический бизнес. Энергоносители. Энергоснабжение.

2. РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

2.1. Розподіл обсягу навчальної роботи студента за спеціальностями та видами навчальної роботи

Таблиця 2.1. - Розподіл обсягу навчальної роботи студента
(денна форма навчання)

Призначення: спеціалістів підготовка	Напрямок, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів, відповідних ECTS – 2	Напрями: 0502 – "Менеджмент"	Статус дисципліни – За вибором ХНАМГ
Модулів – 1	Спеціальність: 6.050200 "Менеджмент організацій"	Рік підготовки: 4-й
Змістових модулів – 2		Семестр: 8
Загальна кількість годин – 72	Освітньо-кваліфікаційний рівень: Бакалавр	Лекції – 15 год.
		Практичні – 15 год.
		Самостійна робота – 42 год.
		Вид підсумкового контролю:
		Залік

Примітка: співвідношення кількості годин аудиторних занять і самостійної роботи становить 42% до 58%.

Структура робочої програми навчальної дисципліни "Менеджмент в енергетиці" наведена у табл. 2.2.

Таблиця 2.2. - Структура навчальної дисципліни "Менеджмент в енергетиці"

Спеціальність, спеціалізація, (шифр, аббревіатура)	Всього, кредит / годин	Семестр	Аудиторні	Години, семестр						Екзамен (семестр)	Залік (семестр)
				у тому		Самостійна робота	у тому числі				
				Лекції	Практичні, семінари		Контрольна робота	КП/КР	РГЗ		
6.050200 "Менеджмент організацій"	2/72	8	30	15	15	42	-	-	-	-	8

В процесі навчання студенти отримують необхідні знання під час проведення аудиторних занять: лекційних, практичних. Найбільш складні питання винесено на розгляд і обговорення під час практичних занять. Також велике значення в процесі вивчення і закріплення знань має самостійна робота студентів. Усі ці види занять розроблені відповідно до положень Болонської декларації.

2.2. Зміст дисципліни

Модуль 1. Менеджмент в енергетиці (2,0/72)

Змістові модулі (ЗМ):

ЗМ 1.1. СУТНІСТЬ ЕНЕРГЕТИЧНОГО БІЗНЕСУ (1,0/36)

Тема 1. Структура та проблеми паливно-енергетичного комплексу України

Зміст головної економічної проблеми та шляхи її розв'язання. Місце і значення паливно-енергетичного комплексу в її вирішенні. Основні поняття та визначення. Ресурси суспільного виробництва. Енергетичні ресурси та їх використання. Галузі паливно-енергетичного комплексу. Класифікація енергетичних потужностей. Електроенергетична галузь (Електроенергетика). Теплова (традиційна) енергетика. Атомна енергетика. Система теплопостачання. Гідроенергетика. Електричні мережі. Вугільна галузь. Нафтогазова галузь.

Тема 2. Загальна характеристика паливно-енергетичного комплексу України

Сучасний стан і проблеми паливно-енергетичного комплексу України. Паливно-енергетичний комплекс України в умовах базових природних обмежень. Позиції паливно-енергетичного комплексу України на міжнародних енергетичних ринках. Інвестиційна привабливість паливно-енергетичного комплексу України в сучасних умовах. Державне управління та регулювання паливно-енергетичним комплексом. Правове та законодавче забезпечення діяльності паливно-енергетичного комплексу України.

Тема 3. Сутність, поняття та особливості енергетичного бізнесу

Логіка та специфіка енергетичного бізнесу. Визначення та основні види енергетичного бізнесу. Основні суб'єкти енергетичного бізнесу. Тенденції розвитку енергетичного бізнесу. Соціальна відповідальність енергетичного бізнесу. Критерії інвестиційної привабливості енергетичного бізнесу. Суспільні функції підприємств енергетичного бізнесу. Вплив технології на економіку підприємств енергетичного бізнесу. Режимні та паливні обмеження підприємств енергетичного бізнесу. Специфіка споживання продукції енергетичного бізнесу.

Тема 4. Ринкові відносини та особливості ціноутворення у паливно-енергетичному комплексі України

Особливості енергетичних ринків. Попит на продукцію паливно-енергетичного комплексу. Функціонування ринків в електроенергетиці. Оптовий ринок електричної енергії України. Балансуючий ринок. Функціонування ринків у вугільній промисловості. Оптовий ринок вугільної продукції України. Функціонування ринків у нафтогазовій галузі. Суб'єкти регулювання цін та тарифів на продукцію ПЕК. Принципи ціноутворення на продукцію підприємств енергетичного бізнесу. Механізм формування ціни на вугільну продукцію. Механізм формування тарифів і цін в електроенергетиці. Механізм формування тарифів і цін в нафтогазовій галузі.

Тема 5. Особливості менеджменту підприємств енергетичного бізнесу

Визначення та основні функції менеджменту. Місія підприємств енергетичного бізнесу. Концепція управління. Бачення перспективи розвитку. Бізнес-концепція підприємств енергетичного бізнесу. Корпоративні цілі. Стратегії менеджменту. Політика менеджменту. Система показників ефективності. Баланс інтересів як умова росту ефективності підприємств енергетичного бізнесу. Галузеві особливості формування ефективності діяльності.

Тема 6. Система планування діяльності та економічні відносини на підприємствах енергетичного бізнесу

Система планів. Інтегроване планування енергетичних ресурсів. Баланс виробництва електроенергії, палива та витрат підприємств енергетичного бізнесу. Суб'єкти регулювання виробництва та споживання паливно-енергетичних ресурсів. Процес і форми планування. Система бюджетування. Платіжний бюджет та бюджет доходів і витрат. Контроль виконання завдань. Проблеми мотивації персоналу. Організація оплати праці. Формування доходів у структурних підрозділах. Система економічних норм і нормативів. Господарський механізм на підприємствах енергетичного бізнесу.

Тема 7. Організаційні структури управління підприємств енергетичного бізнесу

Поняття організаційної структури управління. Інтегровані структури. Типи організаційних структур управління. Характеристики організаційних структур. Тенденції розвитку організаційних структур управління. Функції та основні елементи управління персоналом. Вимоги до персоналу підприємств енергетичного бізнесу. Основні напрямки роботи з персоналом. Організація кадрової роботи.

Тема 8. Інформаційні технології підприємств енергетичного бізнесу

Поняття інформаційної системи підприємств енергетичного бізнесу. Завдання інформаційних систем. Інформаційні ресурси. Управління інформаційними ресурсами. Проблеми економічної та інформаційної безпеки

підприємств енергетичного бізнесу. Інформаційне забезпечення менеджменту підприємств енергетичного бізнесу.

2.2.1. Розподіл часу за модулями і змістовними модулями

Розподіл часу за модулями і змістовними модулями наведений у табл. 2.3.

Таблиця 2.3. - Розподіл часу за модулями і змістовними модулями
для студентів денної форми навчання

Модулі (семестри) та змістові модулі	Всього, кредит/ годин	Форми навчальної роботи		
		Лекції	Сем., практ.	СРС
Модуль 1. Менеджмент в енергетиці	2,0/72	15	15	42
ЗМ 1.1. Сутність енергетичного бізнесу	1,0/36	8	8	21
ЗМ 1.2. Бізнес-функції менеджменту в енергетиці	1,0/36	7	7	21

2.2.2. План лекційного курсу

Таблиця 2.4. - План лекційного курсу з навчальної дисципліни

№	Зміст	Кількість годин
		6.050200 "Менеджмент в енергетиці"
		Денне навчання
1	2	3
Модуль 1. Менеджмент в енергетиці		15
ЗМ 1.1. Сутність енергетичного бізнесу		8
1.	Структура та проблеми паливно-енергетичного комплексу України	2

Продовження табл. 2.4

1	2	3
2.	Загальна характеристика паливно-енергетичного комплексу України	2
3.	Сутність, поняття та особливості енергетичного бізнесу	2
4.	Ринкові відносини та ціноутворення у паливно-енергетичному комплексі України	2
ЗМ 1.2. Бізнес-функції менеджменту в енергетиці		7
1.	Особливості менеджменту підприємств енергетичного бізнесу	2
2.	Система планування діяльності та економічні відносини на підприємствах енергетичного бізнесу	2
3.	Організаційні структури управління підприємств енергетичного бізнесу	2
4.	Інформаційні технології підприємств енергетичного бізнесу	1

2.2.3. План практичних (семінарських) занять

План практичних (семінарських) занять для студентів денної форми навчання наведений у табл. 2.5.

Таблиця 2.5. - План практичних (семінарських) занять

№	Зміст	Кількість годин
		6.050200 "Менеджмент в енергетиці"
		Денне навчання
1	2	3
Модуль 1. Менеджмент в енергетиці		15
ЗМ 1.1. Сутність енергетичного бізнесу		8
1.	Структура та проблеми паливно-енергетичного комплексу України	2
2.	Загальна характеристика паливно-енергетичного комплексу України	2

Продовження табл. 2.5

1	2	3
3.	Сутність, поняття та особливості енергетичного бізнесу	2
4.	Ринкові відносини та ціноутворення у паливно-енергетичному комплексі України	1
5.	Поточний контроль (тестування) зі ЗМ 1.1	1
ЗМ 1.2. Бізнес-функції менеджменту в енергетиці		7
1.	Особливості менеджменту підприємств енергетичного бізнесу	2
2.	Система планування діяльності та економічні відносини на підприємствах енергетичного бізнесу	2
3.	Організаційні структури управління підприємств енергетичного бізнесу	1
4.	Інформаційні технології підприємств енергетичного бізнесу	1
5.	Поточний контроль (тестування) зі ЗМ 1.2	1

2.2.4. План лабораторних робіт

Лабораторні роботи програмою дисципліни не передбачені.

2.2.5. Індивідуальні завдання (ІНДЗ)

Індивідуальні завдання (ІНДЗ) програмою дисципліни не передбачені.

2.3. Самостійна робота студентів

Для опанування матеріалу дисципліни "Менеджмент в енергетиці" окрім лекційних, практичних (семінарських) занять, тобто аудиторної роботи, значну увагу необхідно приділяти самостійній роботі.

Основні види самостійної роботи студента:

1. Вивчення додаткової літератури.

2. Робота з нормативними документами і матеріалами.
3. Підготовка до практичних (семінарських) занять.
4. Підготовка до проміжного й підсумкового контролю.
5. Робота з INTERNET - джерелами.

2.4. Засоби контролю та структура залікового кредиту

Система оцінювання знань, вмінь і навичок студентів передбачає оцінювання всіх форм вивчення дисципліни.

Перевірку й оцінювання знань студентів викладач проводить в наступних формах:

1. Оцінювання роботи студентів у процесі практичних (семінарських) занять.
2. Оцінювання засвоєння питань для самостійного вивчення.
3. Проведення проміжного контролю.
4. Проведення модульного контролю.
5. Проведення підсумкового письмового іспиту.

Засоби контролю та структура залікового кредиту для студентів денної форми навчання наведені в табл. 2.6.

Таблиця 2.6. - Засоби контролю та структура залікового кредиту для студентів денної форми навчання

Види та засоби контролю (тестування, контрольні роботи, індивідуальні роботи тощо)	Розподіл балів, %
МОДУЛЬ 1. Поточний контроль зі змістових модулів	
ЗМ 1.1. - тестування	30
ЗМ 2.1. - тестування	30
Залік у письмовій формі	40
Всього	100 %

Поточне оцінювання здійснюється під час проведення практичних (семінарських) занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Об'єктами поточного контролю є:

1. активність і результативність роботи студента протягом семестру над вивченням програмного матеріалу дисципліни;
2. відвідування занять;
3. виконання самостійних завдань;
4. проходження поточного контролю;
5. проходження проміжного контролю.

Оцінку "відмінно" ставлять за умови відповідності виконаних завдань студентом або його усної відповіді за усіма зазначеними критеріями. Відсутність тієї чи іншої складової знижує оцінку.

Контроль систематичного виконання практичних (семінарських) занять та самостійної роботи.

Оцінювання проводять за такими критеріями:

1. розуміння, ступінь засвоєння теорії і методології проблем, що розглядаються;
2. ступінь засвоєння матеріалу дисципліни;
3. ознайомлення з рекомендованою літературою, а також із сучасною літературою з питань, що розглядаються;
4. вміння поєднувати теорію з практикою при розгляді практичних ситуацій, вирішенні завдань, проведенні розрахунків при виконанні завдань, винесених для самостійного опрацювання, і завдань, винесених на розгляд в аудиторії;
5. логіка, структура, стиль викладання матеріалу в письмових роботах та при виступах в аудиторії, вміння обґрунтовувати свою позицію, здійснювати узагальнення інформації і робити висновки.

Контроль виконання поставлених задач при проведенні практичних занять здійснюється протягом 8-го семестру. За успішне та систематичне виконання поставлених завдань протягом двох змістовних модулів студент отримує оцінку "відмінно" або по 30 % за поточний контроль, якщо студент виконує поставлені завдання з відсутністю окремих розрахунків, які пояснюють вирішення завдання, то він отримує оцінку "добре" або по 20 % за поточний

контроль, які враховують у відповідній сумі балів за кожний окремий змістовий модуль.

Самостійна робота студентів контролюється протягом семестру. При оцінюванні практичних завдань і самостійної роботи увагу приділяють також їх якості і самостійності, своєчасності виконання завдань (згідно з графіком навчального процесу). Якщо якась із вимог не виконана, то оцінка знижується.

Проведення поточного контролю

Поточний контроль (тестування) здійснюється та оцінюється за питаннями, які винесено на лекційні заняття, самостійну роботу і практичні завдання. Поточний контроль проводять у письмовій формі після того, як розглянуто увесь теоретичний матеріал і виконані практичні (семінарські), самостійні завдання в межах кожної теми змістовного модуля. За кожним змістовним модулем проводиться поточне тестування (табл. 2.9) і кожному студентові виставляється відповідна оцінка за отриманою кількістю балів.

Проміжний модульний контроль

Проміжний модульний контроль рівня знань передбачає виявлення опанування студентом матеріалу лекційного модулю і вміння застосовувати його для вирішення практичної ситуації, здійснюють у вигляді тестування.

У 8-му семестрі після вивчення тем 1 – 4 (ЗМ 1.1) студенти виконують тестові завдання до першого змістового модуля. Відповідно, після вивчення тем 5 – 8 (ЗМ 1.2) - тестові завдання до другого змістового модуля.

У відповідності до програми навчальної дисципліни "Менеджмент в енергетиці" тестування проводять на останньому практичному занятті з кожного змістового модулю. Загальна тривалість тестів з модулів ЗМ 1.1 та ЗМ 1.2 – 1,0 година (по 0,07 години на опрацювання одного тесту з одного змістового модуля). Тестове завдання містить запитання одиничного і множинного вибору різного рівня складності. Для оцінювання рівня відповідей студентів на тестові завдання використовуються критерії оцінювання. Для кожного тестового завдання розроблена шкала оцінювання, яка надається викладачем на розгляд студентів до проведення тестового контролю.

Тести для проміжного контролю обираються із загального переліку тестів за відповідними темами.

Проведення підсумкового письмового заліку

Умовою допуску до заліку є:

Сума накопичення балів за двома змістовими модулями, яка повинна бути не менша, ніж 30 балів (за внутрішнім вузівським рейтингом або системою ESTC) або наявність позитивних оцінок з проміжного модульного контролю (за національною системою);

Залік здійснюють у письмовій формі за екзаменаційними білетами. Заліковий білет складається з 2 питань з теоретичного матеріалу, та 1 практичного завдання (вирішення задачі), за кожну повну та правильну відповідь з теоретичного матеріалу студент отримує 15 %, а за вирішення задачі – 10 %. Загальна сума балів - 40 %.

Підсумкову оцінку з дисципліни виставляють в національній системі оцінювання результатів навчання і в системі ECTS згідно з методикою переведення показників успішності знань студентів Академії в систему оцінювання за шкалою ECTS (табл. 2.8).

Таблиця 2.8. - Шкала перерахунку оцінок результатів навчання в різних системах оцінювання

Система оцінювання	Шкала очікування						
Внутрішній вузівський рейтинг, %	100-91	90-71		70-51		50-0	
Національна 4-бальна та у системі ECTS	5 відмін. A	4 добре B, C		3 задовільно D, E		2 незадовільно FX, F	
Внутрішній вузівський рейтинг у системі ECTS, %	100-91	90-81	80-71	70-61	60-51	50-26	25-0
ECTS, % студентів	A 10	B 25	C 30	D 25	E 10	FX*	F**
						не враховується	

*з можливістю повторного складання;

**з обов'язковим повторним курсом.

2.5. Інформаційно-методичне забезпечення

Таблиця 2.9. - Інформаційно-методичне забезпечення

Бібліографічні описи, Інтернет адреси		ЗМ, де застосовуються
1	2	3
1. Рекомендована основна навчальна література		
1.	Гительман Л.Д. Преобразующий менеджмент: Учебное пособие. – М.: Дело, 1999. – 496 с.	ЗМ 1.1, ЗМ 2.1
2.	Гительман Л.Д., Ратников Б.Е. Энергетический бизнес. Учебник. 3-е изд., перераб. и доп. – М.:Дело, 2008. - 416 с.	ЗМ 1.1, ЗМ 2.1
3.	Гительман Л.Д., Ратников Б.Е. Эффективная энергокомпания: Экономика. Менеджмент. Реформирование. – М.: ЗАО "Олимп - бизнес", 2002. – 545 с.	ЗМ 1.1, ЗМ 2.1
4.	Маляренко В.А., Лисак Л.В. Энергетика, довкілля, енергозбереження. /Під заг. ред. В.А. Маляренка, Х.: Рубікон, 2004. – 368 с.	ЗМ 1.1, ЗМ 2.1
5.	Паливно-енергетичний комплекс України на порозі третього тисячоліття / Під заг. ред. А.К. Шидловського, М.П. Ковалка – К: Українські енциклопедичні знання. – 2001. – 400 с.	ЗМ 1.1, ЗМ 2.1
6.	Энергетический менеджмент / А.В. Праховник, А.И. Соловей, В.В. Прокопенко и др. – К.: ІЕЕ НТУ "КПІ", 2001. – 472 с.	ЗМ 1.1, ЗМ 2.1
2. Додаткові джерела		
1.	Кодекс України "Про надра", від 27.07.1994 № 132/94-ВР, остання редакція від 19.06.2009 на підставі 1392-17.	ЗМ 1.1
2.	Гірничий закон України від 06.10.1999 № 1127-XIV, остання редакція від 16.09.2008 на підставі 345-17.	ЗМ 1.1
3.	Закон України "Про електроенергетику ", від 16.10.1997 № 575/97-ВР, в редакції Закону від 25.04.2009 на підставі 1164-17.	ЗМ 1.1, ЗМ 2.1
4.	Закон України "Про нафту і газ " від 12.07.2001 № 2665-III, остання редакція від 04.06.2008 на підставі 309-17.	ЗМ 1.1, ЗМ 2.1
5.	Закон України "Про природні монополії" від 20.04.2000 № 1682-III, остання редакція від 30.06.2009 на підставі 1072-17.	ЗМ 1.1, ЗМ 2.1
6.	Закон України "Про теплопостачання" від 02.06.2005 № 2633-IV, редакція від 02.06.2005.	ЗМ 1.1, ЗМ 2.1

1	2	3
3. Internet ресурси		
1.	Міністерство вугільної промисловості України // www.mvp.gov.ua	ЗМ 1.1, ЗМ 2.1
2.	Міністерство палива та енергетики України // www.mpe.kmu.gov.ua	ЗМ 1.1, ЗМ 2.1
3.	"Національна атомна енергогенеруюча компанія "Енергоатом" // www.energoatom.kiev.ua	ЗМ 1.1, ЗМ 2.1
4.	Національна акціонерна компанія "Енергетична компанія України" // www.esu.gov.ua	ЗМ 1.1, ЗМ 2.1
5.	Національна акціонерна компанія "Нафтогаз України" // www.naftogaz.net	ЗМ 1.1, ЗМ 2.1
6.	Національна комісія регулювання електроенергетики України // www.nerc.gov.ua	ЗМ 1.1, ЗМ 2.1
7.	Цифровий репозиторій ХНАМГ // http://eprints.ksame.kharkov.ua	ЗМ 1.1, ЗМ 2.1

Навчальне видання

Програма та робоча програма навчальної дисципліни "Менеджмент в енергетиці" (для студентів 4 курсу денної форми навчання освітньо-кваліфікаційного рівня "бакалавр" за напрямом підготовки 0502 – "Менеджмент").

Укладач: Сергій Володимирович Сніжко

Комп'ютерний набір і верстка: С. В. Сніжко

План 2009, поз. 623Р

Підп. до друку 30.06.09	Формат 60x84 1/16	Папір офісний
Друк. на різнографі	Умовн.-друк. арк.1,7	Обл.-вид.арк.2,0
Замовл. №. 4888	Тираж 10 прим.	

61002, Харків, ХНАМГ, вул. Революції, 12

Сектор оперативної поліграфії ЦНІТ ХНАМГ

61002, Харків, ХНАМГ, вул. Революції, 12
